

Az iszlám radikalizálódás pszichológiai háttere

A push-pull rizikófaktorok aspektusa

FARKAS Johanna¹

A rendvédelmi hatóságok az utóbbi évtizedben viszonylag sajátos kihívással szembesülnek, az iszlámizmushoz kapcsolódó terrorcselekmények újszerű megjelenési módjaival. A tanulmányban pszichológiai megközelítésben tekintem át az iszlám radikalizálódás folyamatát, amelyben jelentős szerepet játszik az identifikáció és a szocializáció. Szaktanulmányok alapján felvázolom a pszichológiai jelenségvilágot és rendészeti beavatkozási pontjait, illetve kiemelem az elkövetők mentális zavarral való érintettségének szerepét. A rizikófaktorok jellegét esettanulmányokon keresztül mutatom be. Összességében a szélsőséges iszlám ideológiát képviselő és terrorcselekményt elkövető személyek gondolatait, motivációit, érzelmeit és viselkedését a tágabb társadalmi és kulturális hatások alakítják. Hangsúlyozom, hogy az elkövetők körében nem gyakoribbak a mentális zavarok az átlag populációhoz képest. A pszichológiai kontextust ajánlom a felderítés és a nyomozati tevékenység hatékonyságának növeléséhez.

Kulcsszavak: mentális zavar, pszichológia, sérülékenység, terrorizmus, vallási szélsőségesség

Bevezetés

A vallási radikalizálódás megértésében kiemelten fontos szerepet kap a tágabb szociális szféra, valamint a szűkebb közösség jellegzetességeinek megértése, amelyekkel főként társadalomtudósok foglalkoznak. Aktuálisan pszichológiai aspektusból szemlélve az egyéni jellemzők és az antiszociális viselkedés elemzése mentén közelítem meg az iszlám radikalizálódás kérdéskörét. Nagyon szűk keresztmetszeten keresztül, a rizikófaktorok kontextusába ágyazva mutatom be néhány kiragadott példán (főként iszlám fundamentalisták cselekményein) keresztül a pszichológiai folyamatokat. Azonban ez korántsem jelenti, hogy felülreprezentáltak lennének. Ugyanakkor bármely radikalizálódott csoportra, így a vallási csoportokra is igaz, hogy biztonsági kockázati tényezők, amelyek politikai, katonai-militáns, ideológiai, demográfiai és civilizációs-kulturális téren mutatkoznak meg. Az USA-ban

¹ Egyetemi docens, Nemzeti Közszerződési Egyetem Rendészettudományi Kar Kriminálpszichológia Tanszék; Heim Pál Országos Gyermekgyógyászati Intézet, e-mail: farkas.johanna@uni-nke.hu

a 9/11-et, Európában pedig a 2015-ös párizsi terrortámadást követően a radikalizálódás és a vallási szélsőségeség mint motivációs faktor pszichológiai vizsgálata a figyelem középpontjába került, jóllehet a terrorcselekményeket szűk és az iszlamista berkeken belül is szélsőséges csoportok hajtották végre.² A rendvédelem tehát jelentős kihívással³ néz szembe, sok tekintetben megváltoztak az elkövetői módszerek, ezért a pszichológiai szempontok alapján megvalósuló vizsgálatok felértékelődnek.⁴

A szélsőségeség szembehelyezkedik a társadalom alapvető értékeivel, a demokrácia és az egyetemes emberi jogok elveivel egyaránt hirdetve faji, politikai, társadalmi, gazdasági és vallási felsőbbrendűséget. A politikai, vallási, egyéb ideológiák és az ezekhez kapcsolódó cselekmények, amennyiben mások életét, szabadságát és emberi jogait veszik semmibe, terrorcselekményekhez vezethetnek.⁵ A terrorizmus az Európai Unió (EU) belső biztonságát fenyegető egyik fő veszélyforrás, és láthatatlannak tűnő elemei sok tekintetben kapcsolódnak a pszichológiához. Ezért egyre fontosabbá válik a motivációs tényezők megértése a hatékony prevenció, felderítés, a deradikalizálódási programok és nem utolsósorban a politikai irányvonalak meghatározásának vonatkozásában.⁶ Ennek érdekében valósítják meg például a European Union Institute for Security Studies vezetésével a *Countering Foreign Interference* hároméves projektet. 2023. január 1-jén indult azzal a céllal, hogy a tudás bővítésére, valamint az információs térben felmerülő fenyegetések felderítésére, értékelésére, elemzésére, valamint ezek megelőzésére és elhárítására módszertanokat és eszközöket dolgozzanak ki EU-szinten.⁷ Ezt a célt szolgálja továbbá az Erasmus+ keretein belül megvalósuló „Rendészeti és közösségi együttműködési és képzési megközelítés a radikalizálódás megelőzésére a menekültek sikeres befogadásának biztosításával” (Law enforcement and community cooperation and training approach to prevent radicalisation by ensuring refugees; IN2PREV) hálózat is, amelynek a cikk szerzője, így a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar is tagja.⁸

Az EU-tagállamokban előforduló terrorcselekmények adatait és jellegzetességeit az Europol folyamatosan gyűjti és elemzi. A 2007-től 2021-ig terjedő időszakban az Europol TE-SAT jelentéseiből összegyűjtött adatokat, a terrortámadások, a letartóztatások és az elítéltek számát mutatom be az 1. ábrán.

² KIS-BENEDEK 2018.

³ LIPPAI-CSABA 2021: 10–11.

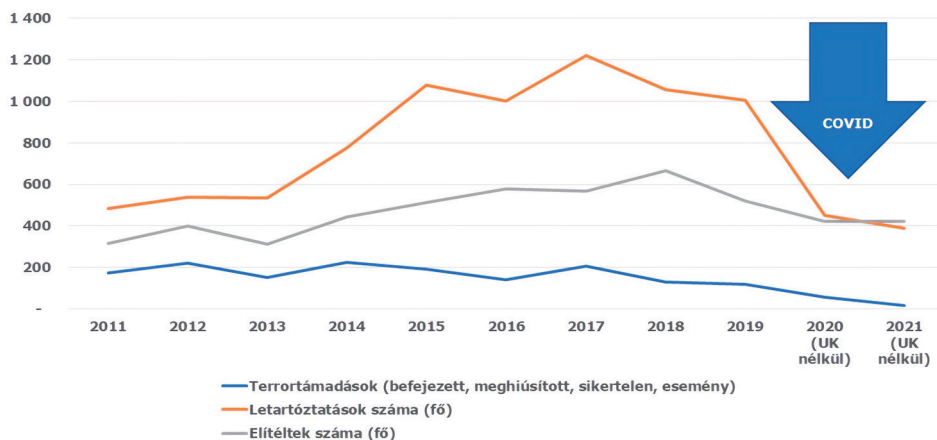
⁴ MÁTYÁS-SALLAI 2021: 92–93.

⁵ LIPPAI-THIEME-ESŐ 2020: 75–76.

⁶ FARKAS-SALLAI 2021: 278.

⁷ Lásd: <https://www.iss.europa.eu/>

⁸ Lásd: <https://www.in2prev.eu/>

1. ábra: Europol (TE-SAT) -adatok terrortámadásokról, letartóztatásokról és az elítéltek számáról, 2011–2021

Forrás: a szerző szerkesztése az EU Terrorism Situation and Trend Report (TE-SAT) [é. n.] adatai alapján

Úgy tűnik, hogy 2013-tól lényegesen megugrott a letartóztatások száma annak ellenére, hogy a terrortámadások előfordulása csökkent. Mindez azt sejteti, hogy a felderítés, az elemző-értékelő tevékenység és a rendészeti reagálás érzékenyebb, feltételezhetően hatékonyabb. A 2019 utáni visszaesés jelentős, amely egybeesik a britek EU-ból kilépésével és a Covid-19-pandémia megjelenésével. Az Europol a 2010-től 2021-ig előforduló terrorcselekmények alapján készített felosztása szerint a terrorizmus hat típusba sorolható: dzsihádisták, jobboldali, baloldali és anarchista, nacionalista és szeparatista, egyéb (például egy bizonyos kérdésre fókuszáló, mentális zavarral rendelkező elkövető) és nem meghatározott kategóriába (2. ábra).

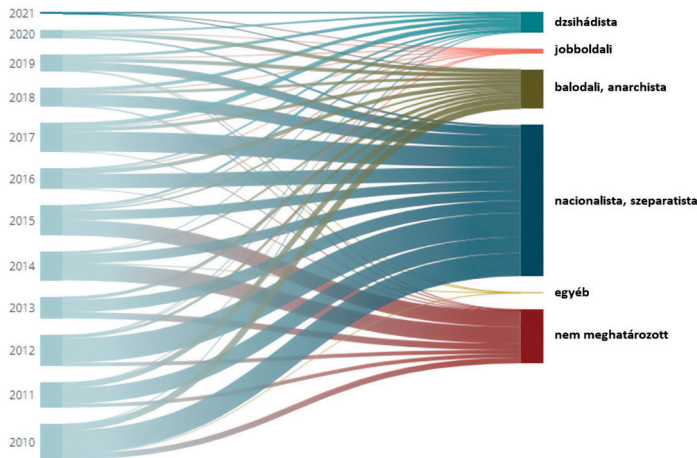
Az Europol infografikáján kirajzolódik, hogy a nacionalista és a szeparatista terrortámadások a leggyakoribbak az említett 10 évre vonatkozóan. Azonban kiemelendő, hogy a TE-SAT az iszlámizmuson belül csupán a dzsihádistákat nevesíti, amely az egyik erőszakot hirdető irányzata.⁹ Ugyanakkor az iszlámista ideológia csupán egy része a dzsihádisták, amelynek a tevékenysége globális szinten (például Észak-Amerikában, a posztsovjjet térségben, a Közel-Keleten) visszaszorulóban van, napjainkban főként a szubszaharai Afrikában jelentős.¹⁰ Ugyan a dzsihádisták által megvalósított merényletek előfordulásukat tekintve csekélyebb mértékűek, azonban a terrorcselekmények megvalósítási módja alapján a legbrutálisabbak, mint például Jacques Hamel katolikus pap kivégzése a reggeli misén¹¹ vagy a Bataclan

⁹ BESENYŐ et al. 2016: 112.

¹⁰ STANICEK-BÉTANT-RASMUSSEN 2021.

¹¹ HENLEY 2016.

néven elhíresült terrortámadások.¹² Napjaink egyik jelentős rendészeti kihívása a szélsőséges vallási ideológiákhoz kapcsolódó erőszakos terrorcselekmények megelőzése.¹³

2. ábra: Az EU-ban megvalósult terrortámadások típusok szerint, 2010–2021

Forrás: a szerző szerkesztése az *Infographic–Terrorism in the EU: facts and figures* [é. n.] adatai alapján

Radikalizáció

A szélsőséges közösségek társadalmi, politikai, gazdasági, illetve vallási rendszert elítélő eszmerendszert képviselnek, és radikalizálódásuk esetén erőszakkal adnak hangot gyökeres változásokat sürgető szándékaiknak.¹⁴ A radikalizmust csak valamihez mérten lehet megítélni, ezért az adott társadalmi értékrendtől és az ahhoz kapcsolódó normáktól való eltérés jellege és mértéke az, ami meghatározza, valamint befolyásolja maga a szocializációs közeg is, amelyben a folyamat kiteljesedik.¹⁵ Ezért fordulhat elő az, hogy különböző társadalmi közegben a radikális cselekmények megítélése is eltérő. Hazánk jogrendje az EU-s irányelveknek megfelelően szigorúan szabályozza és szankcionálja az egyének, csoportok radikális fellépéseit, különösképpen erőszak esetén. Azonban a radikalizmus nem minden esetben jelenik meg erőszakos tetteiben. Muro szerint nem minden radikális terrorista, de minden

¹² CHRISAFIS 2015.

¹³ MÁTYÁS 2021: 93–94.

¹⁴ FARKAS 2016: 18.

¹⁵ RÉMAI 2020: 187.

terrorista radikális.¹⁶ Ennek mentén vannak olyan vallási ideológiák, amelyek erőszak hirdetése és alkalmazása révén kívánják érvényre juttatni szándékaikat (például Ku-Klux-Klan, dzsihadista szervezetek). Az egyik alapvető kérdés, hogy az iszlamizmus talaján megvalósuló terrorcselekmények milyen motivációból fakadnak. Ez a Gilles Kepel és Olivier Roy között folyó vita alapja is: az iszlám jelenti-e a gyökérproblémát.¹⁷ Roy szerint a radikalizálódás iszlamizálódik, amit azzal magyaráz, hogy a pár évvel ezelőtti támadásokat főként marginalizált fiatalok és bűnözők követték el, kiélve erőszakos fantáziáikat. Ezzel szemben Kepel az iszlám radikalizálódásában látja a legfőbb problémát. Ez a különbség a politikai színtérre vonatkoztatva igen jelentőssé válik, hiszen politikai irányokat és cselekvési stratégiákat határoz meg. Jelen írásban Roy nézőpontját tekintem referenciapontként, mert az egyéni sérelmek, a mozgatórugók és az elkövetők személyiségét jellemző tulajdonságok értelmezése illeszkedik ehhez az elképzeléshez. A radikalizálódás folyamatában a pszichológiai tényező jelentős mértékű, hiszen a személyiségjegyek különbségei a közösségek differenciálódásában is tükröződnek. A vallási közösségek eltérő célokat fogalmazhatnak meg, amelyek szélsőséges ideológiát hordozhatnak, de céljaikat és azok megvalósítási módját, illetve intenzitását illetően eltérőek lehetnek. Ugyan leegyszerűsítést hordoz magában, ha karakterisztikájukban az egyedi vallási csoportokat szűk keresztmetszetű tipológiákba soroljuk, mégis rendészeti szempontból hasznos lehet, hiszen a pragmatikus leegyszerűsítés hozzájárulhat a cselekmények előrejelzéséhez, de a preventív tevékenységben és a bünygyi munkában is hozzáadott értéke lehet.

A szocializáció szerepe a személyiségfejlődésben

A személyiségfejlődés bonyolult rendszer, amelyben egyrészt az egyén a társadalom normáit, értékeit, elvárásait a szocializáció során elsajátítja, másrészt személyisége, egyénisége és magatartása az individualizáció során változik, amely sajátos értékrendet teremt.¹⁸ Az identifikáció folyamatának központi eleme a kötődési személyhez való kapcsolódás. Vagy olyan szeretne lenni, mint a példaképe, vagy éppen ellenkezőleg, a mintához képest szeretne teljesen más lenni. Az előbbi esetben a feltétlen azonosulás, az utóbbi esetben pedig az ellenazonosulás valósul meg. A folyamat közvetítőkön és közegen keresztül zajlik. Az egyik legjelentősebb elsődleges szocializációs közeg a család, amely rendkívül fontos vonatkoztatási keret az ember életében, és szervesen alakítja gondolkodását, érzéseit, magatartását és motívumait.¹⁹ A szülők elvárásai feltétlen elfogadásának szélsőséges példája, amikor a szülőkkel együtt hajtottak végre öngyilkos merényletet gyerekek is.

¹⁶ MURO 2016: 1–5.

¹⁷ PUTZ 2016.

¹⁸ FARKAS 2022: 109.

¹⁹ FISKE 2018: 26.

Indonéziában 2018 májusában szinte egy időben öt bombával három keresztény templomnál robbantott ez a család (3. ábra). A merényletek 18 halálos áldozatot követeltek, és egyedül a nyolcéves kislány maradt életben.

3. ábra: Katolikus templomoknál és rendőrkapitányságnál öngyilkos merényletet elkövetett indonéz család tagjai

Forrás: Surubaya attacks: Family of five bomb Indonesia police headquarters 2018.

A radikalizálódás folyamata

A szélsőségesé válás folyamata során egy sérülékeny fiatal a szélsőséges hatásoknak való kitettség miatt (amely lehet online, írott publikáció, személyes közvetlen kapcsolat) megváltoztatja felfogását és meggyőződését, ami szélsőséges, akár extrém erőszakos cselekedetekhez vezethet. Az okok hátterében ideológiai, politikai, vallási, társadalmi, gazdasági és/vagy személyes indítatások állnak. Mivel a radikalizálódás folyamata több lépcsőben zajlik, ezért az egyének eltérő lépcsőfokokon állhatnak, illetve lefelé és felfelé is haladhatnak.²⁰ Első lépésként a szélsőséges ideológiákkal való azonosulás történik, majd erősödik a szélsőséges hiedelemrendszer, az meggyőződéssé válik, aztán fixálódik, végül kifejlődnek a szélsőséges érzések és viselkedés. A bizonytalan társadalmi, gazdasági és politikai környezet felerősítheti a folyamatot.

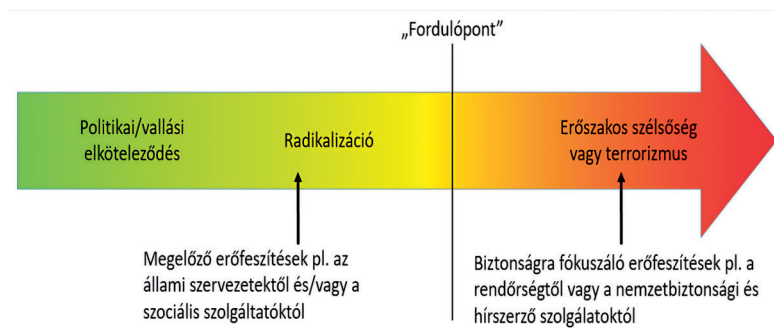
Egy másik megközelítésben a radikalizálódás három fő szakaszra bontható, amelyben a pszichológiai és rendészeti beavatkozási módokat könnyebben értelmezhetjük.

- Az első szakaszban elköteleződik a személy az ideológia iránt.

²⁰ MOGHADDAM 2005: 106.

- A második szakaszban az ideológia a meggyőződésévé válik.
- A harmadik szakaszban pedig kész erőszakos cselekmény elkövetésére.

A 2. és a 3. szakasz között fordulópont billenti át a személyt, hogy fantáziáit cselekvésben valósítsa meg.

4. ábra: A radikalizálódás folyamata

Forrás: a szerző szerkesztése Radical Online Education 2017 alapján

A *triggerpont* előtt történhetnek meg a pszichológiai intervenciók, amelyeket például börtönökben, de egészségügyi intézményekben is megvalósítanak.²¹ Tulajdonképpen a pszichológiai intervenció nem csupán a mentális zavarral rendelkező személyek kezelését jelentheti, viszont jelentős mértékben le tudja csökkenteni az erőszakos cselekmények jövőbeni előfordulásának valószínűségét.²² Más szavakkal, a pszichológiai intervenció valójában bűnmegelőző funkciót is betölt, ezért kiemelt fontosságú lehet az egészségügyi intézmények és a rendészeti szervek együttműködése. A fordulópontot követően már a rendvédelmi szervekre hárul, hogy megtegyék azokat az intézkedéseket, amelyek a cselekmények feltárását és rendészeti kezelését jelentik, majd az elkövető elfogását követően szintén szerepet kaphat a pszichológia, például terápiák vonatkozásában.

A radikalizálódás értelmezése a mentális zavarok kontextusában

Hazánkban aktuálisan a mentális zavarok diagnosztizálására két rendszert alkalmazunk. Egyrészt a World Health Organization (WHO) 1948-tól szerte a világon is alkalmazott egységes kódrendszerét (a betegségek nemzetközi osztályozási rendszere, BNO), másrészt az American Psychiatric Association (APA) által alkalmazott rendszert, a DSM-5 klasszifikációs rendszerét, amely kizárólag a mentális zavarok

²¹ AL-ASSAN et al. 2020: 162.

²² BHUI 2022: 3.

diagnosztizálására hivatott.²³ A mentális zavarok számos formája ismert, mindegyikére igaz, hogy érinti az egyén kognitív funkcióit, érzelmi szabályozását és viselkedését. A WHO adatai alapján 2019-ben a világon minden nyolc emberből egy – azaz 970 millió ember – valamilyen mentális zavarral él, a leggyakoribbak a szorongásos és a depressziós zavarok, és szinte mindegyikére hatékony megelőzési és kezelési lehetőségekkel rendelkezünk, bár nem mindenki fér hozzá a hatékony ellátáshoz.

A radikalizálódás és a terrorizmus vonatkozásában számos esetben hozzájuk összefüggésbe az elkövetők mentális állapotát mentális zavarokkal, azonban a szignifikáns kapcsolatra vonatkozóan eltérő álláspontok alakultak ki. Nehezítő körülmény, hogy anamnézist az esetek többségében nem, csupán heteroanamnézist, családi pszichiátriai anamnézist lehet felvenni, amely szintén sok esetben hiányos, és csak retrospektíve értelmezhető. Az utóbbi néhány évben finomodtak ugyan a vizsgálati metodikák, aminek köszönhetően a mentális zavarok előfordulásait, a terrorcselekményben való részvétel előtti pszichés problémák előfordulását objektívebben feltárhatjuk, de a kutatók továbbra is az egységes vizsgálati metodika szükségességét vonják le végkövetkeztetésként. Sarma és munkatársai²⁴ 73 tanulmány 13 648 eset eredményeit dolgozták fel, és azt találták, hogy az elkövetők körében a diagnosztizált mentális zavar előfordulási aránya 17,4%, illetve az összes pszichológiai rendelleneséget illetően az előfordulás 25,5%-os. Hasonló értéket találtak a terrorcselekményt megelőző időszakra vonatkozóan is, azaz a cselekmény előtt az elkövetők 27,8%-ra volt jellemző pszichés probléma. Úgy tűnik, hogy a terroristák körében nem gyakoribb a pszichés nehézségek és mentális zavarok előfordulása, amit Charlson is alátámasztott munkatársaival.²⁵ Azonban a mentális problémák szerepe mint kockázati faktor egyáltalán nem elhanyagolandó. Azért fontos véleményem szerint ezzel a kérdéskörrel foglalkozni, mert segíti az elkövetői kör számára alkalmazandó esetleges pszichológiai intervenciók meghatározását, amelyek csökkenthetik a radikalizálódás súlyosbodását, valamint a jövőbeni elkövetés valószínűségét.²⁶ Az áttekintő cikkek, a szisztematikus cikkek és a metaanalízisek aktuálisan azt támasztják alá, hogy szignifikáns összefüggés tehát nem mutatható ki a radikalizálódás, a terrorizmus és a mentális zavarok között, viszont egyes kutatások a pszichiátriai zavarok magas arányát mutatták ki a radikalizálódottak és a magányos merénylők körében.²⁷ Amiben a kutatók egyetértenek, hogy standardizált pszichiátriai, klinikai pszichológiai felmérési módszerek kidolgozására és vizsgálatára van szükség, illetve a rizikófaktorokat is fel kell tárni.

²³ NUSSBAUM 2013: 1–25.

²⁴ SARMA–CARTHY–COX 2022.

²⁵ CHARLSON et al. 2019.

²⁶ GILL et al. 2021: 51.

²⁷ TRIMBUR et al. 2021: 214

Rizikófaktorok

Az egyénre belső és külső tényezők egyaránt hatnak. Egyrészt a belső faktorok azok az intrapszichés tényezők, amelyek az egyén sérülékenységét (betegségekre való hajlamát), illetve védekezőképességét ölelik fel. Másrészt a külső faktorok a környezetből érkező rizikó- és protektív faktorok. A radikalizálódás kockázatait vizsgálva alapvetően általános, illetve specifikus rizikófaktorokat kell figyelembe vennünk, amelyek növelhetik a radikalizálódás esélyét. Az EU által működtetett Radicalisation Awareness Network (RAN) által kidolgozott felosztás szerint két fő csoportba sorolhatók a faktorok, amelyek erősíthetik és gyengíthetik egymást.²⁸ A *push* (toló) faktorok azok a társadalmi élethelyzetek és egyéni tényezők, amelyek az egyént a radikalizálódás irányába tolják. A *pull* (húzó) faktorok pedig azok a személyes indítékok, motivációk, egyéni mintázatok, amelyek az egyént húzzák a radikalizálódás felé. A push és pull faktorok közötti egyensúlyváltozást az egyéni, a társadalmi, a politikai és egyéb tényezők (például szocioökonomiai státusz, mentális zavar stb.) befolyásolják.

Push faktorok

A push faktorok egyrészt azok a társadalmi faktorok, amelyek az egyén számára a „kirekesztéshez” hasonló érzelmeket indukálnak. Ilyen például a munkanélküliség, a marginalizálódás, a negatív diszkrimináció, de idetartoznak a társadalmi konfliktusok, akár a természeti katasztrófák és a háború is. Sok esetben ezek a helyzetek az egyénben a társadalmi igazságtalanság érzetét és a félelem érzését hívják elő. A push faktorok másrészt azok az egyéni faktorok, amelyek kifejezetten individuális szinten hatnak. Amikor az egyén izolálódik a közösségen belül, kortársbántalmazást él meg, nem kap elég elismerést a közösségen belül, nem tudja céljait megvalósítani, ezek a jelek szintén a radikalizálódás felé tolhatják a gondolkodását. Általában a radikalizálódás irányába toló faktorok erősítik a „valamit elhagyni” élményt, amelyet az erős szocializációs közeghez tartozás jelentősen fel tud erősíteni. Nagy-Britanniában, Dewsburyben található a Tarbiyah Akadémia, amely a fiatalok radikalizálódásának egyik gócpontjaként ismert.²⁹ Tulajdonképpen egy iskola, amely a muszlim életmód népszerűsítésére összpontosít, és a „nyugati életmódtól” való elhatárolódást hirdeti. Itt tanult például Mohammad Sidique Khan, aki a londoni 7/7-es merénylet (2005. július 7.) egyik elkövetője volt, és Talha Asmal is.

²⁸ AL-ATTAR 2019: 6.

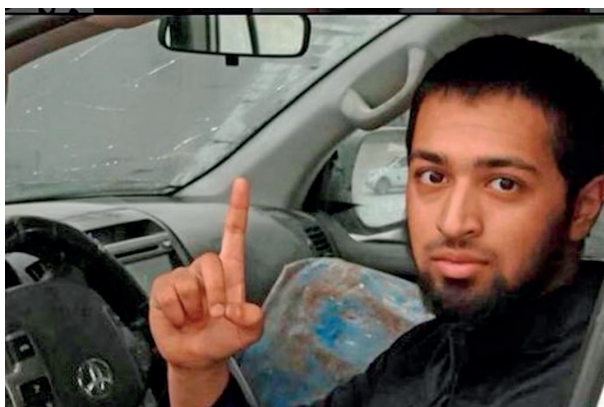
²⁹ OVERTON 2017: 1.

5. ábra: Talha Asmal, Nagy-Britannia legfiatalabb öngyilkos merénylője a radikalizálódást megelőzően

Forrás: LEDWITH–ROBINSON–GILLMAN 2015

A 17 éves gimnazista Asmal édesanyjával és édesapjával élt, akiben egyre inkább erősödött a társadalmi igazságtalanság élménye. Feltételezhetően online toborozták, majd csatlakozott az Iszlám Államhoz. Irakban követett el öngyilkos merényletet, egy robbanószerkezettel felszerelt autót robbantott fel.

6. ábra: Nagy-Britannia legfiatalabb öngyilkos merénylője az öngyilkos merénylet előtt a robbanószerkezettel felszerelt autójában

Forrás: MALIK–SIDDIQUE 2015

Családtagjai a radikalizálódás semmilyen jelét nem tapasztalták, és véleményük szerint érzékeny korát és naivitását használták ki.

Pull faktorok

A pull faktorok valamilyen motivációval, jutalommal járnak az egyén számára, ezért a radikalizálódásnak egyfajta pozitív értéke van. Jutalomértékű lehet a szélsőséges ideológia és narratíva beépülése a hiedelemrendszerbe, a valahova tartozás és az identitás megtalálása, a társakhoz való kötődés, de a médiában való szereplés is. Az egyén úgy éli meg, hogy „valamit megtalált”, ami nagy fokú azonosulást eredményezhet. A belga Muriel Degauque egy kisvárosban nőtt fel katolikus családban. A középiskola utolsó éveiben deviálódott, szerhasználattal küzdött, és gyakran kimaradt otthonról. Egy helyi motoros klubhoz csatlakozott, amelynek bátyja is tagja volt. Bátyja motorbalesetben meghalt, ezt követően a nő elköltözött otthonról, és feleségül ment egy török állampolgárhoz, akitől később elvált.

7. ábra: Muriel Degauque, az első európai női öngyilkos merénylő

Forrás: Belgians learn suicide bomber was local woman 2005

Egy algériai férfival való együttélése alatt tért át az iszlám hitre, aminek családja kezdetben azért örült, mert felhagyott a szerhasználattal. Egy marokkói férfival – akit a belga hatóságok toborzóként azonosítottak – kötött házassága alatt azonban radikalizálódott.

8. ábra: Muriel Degauque az öngyilkos merényletet megelőzően

Forrás: *Journey of Belgian female 'bomber' 2005*

38 évesen, 2005. november 9-én Irakban öngyilkos merényletet hajtott végre egy amerikai konvoj ellen, amelyben egyedül Degauque vesztette életét. Története a közvéleményre sokként hatott, hiszen átlagos körülmények között felnevelkedő katolikus lány elsőként követett el öngyilkos merényletet.

Összegzés

A radikális ideológiát követő terroristák csoportja heterogén, amelyet a Z generációra jellemző fogyasztási szokások alakítanak. Olybá tűnik, hogy a radikalizálódás folyamata felgyorsult, az újoncok kevésbé mélyülnek el az ideológia elsajátításában, sokkal inkább meghatározó a valahová tartozás, a figyelemfelkeltés, az ingerkeresés mint motiváció. Ezt erősíti meg, hogy a visszatérők sok esetben nem is tudtak magyarázatot adni például a dzsihádistákhoz csatlakozásra. Rendészeti szempontból nagy kihívással küzdenek a hatóságok az utóbbi évtizedben megjelenő vallási szélsőségen alapuló ideológiák és cselekmények terjedése miatt. Ugyan a dzsihádista terrortámadások előfordulása csekélyebb mértékű az EU-t érintő összes terrortámadáshoz képest, azonban jellegükben és pusztításukban számos esetben sokkolóak. A radikalizálódást számos nézőpontból elemezhetjük, aktuálisan a pszichológiai aspektust helyeztem a fókuszba, ezért bemutattam a személyiségfejlődésre leginkább ható szocializációs közegek (például család, közösség, iskola stb.) szerepét. A radikalizálódás folyamatát Moghaddam felosztása szerint,³⁰ valamint a pszichológiai és rendészeti beavatkozási pontok szerinti felosztásban tekintetem át, hangsúlyozva a *triggerpont* szerepét. A legfrissebb szakirodalmak azt valószínűsítik, hogy a radikalizálódott és terrorcselekményt elkövetett populációban a mentális zavarok előfordulása nem gyakoribb az átlagpopulációhoz képest, azonban jelentős szerepe

³⁰ MOGHADDAM 2005.

lehet a radikalizálódásban, ezért a RAN által kidolgozott rizikófaktorok (push és pull faktorok) felosztását vázoltam fel. A „valamit elhagyni” és a „valamit megtalálni” motiváció mentén értelmezett indítékokat példákkal illusztráltam. Összességében alátámasztottam, hogy az egyén gondolatait, motivációit, érzelmeit és ezeken keresztül a viselkedését alakítják a társadalmi hatások, azok a közösségek, amelyekben felnőtt és él, valamint szorosabb emberi kapcsolatait.

IRODALOMJEGYZÉK

- AL-ASSAN, Diaw M. – HAJEK, Peter (2020): A börtönbe került dzsihadisták életpályája és radikalizációs folyamata Ausztriában. *Arc és Álarc*, 4(1), 153–183.
- AL-ATTAR, Zainab (2019): *Extremism, Radicalisation & Mental Health: Handbook for Practitioners*. [H. n.]: Radicalisation Awareness Network (RAN).
- ALLAN, Harriet et al. (2015): *Drivers of Violent Extremism: Hypotheses and Literature*. London: RUSI. Online: www.rusi.org/explore-our-research/publications/external-publications/drivers-violent-extremism-hypotheses-and-literature-review
- BASEDAU, Matthias – PFEIFFER, Birte – VULLERS, Johannes (2014): Bad religion? Religion, Collective Action, and the Onset of Armed Conflict in Developing Countries. *Journal of Conflict Resolution*, 60(2), 226–255. Online: <https://doi.org/10.1177/0022002714541853>
- Journey of Belgian female ‚bomber’ (2005). *BBC News*, 2005. december 2. Online: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4491334.stm>
- Surabaya attacks: Family of five bomb Indonesia police headquarters (2018). *BBC News*, 2018. május 14. Online: www.bbc.com/news/world-asia-44105279
- Belgians learn suicide bomber was local woman (2005). *NBC News*, 2005. december 1. Online: www.nbcnews.com/id/wbna10285104
- BESNYŐ János et al. (2016): *Az Iszlám Állam – terrorizmus 2.0*. Budapest: Kossuth.
- BHUI, Kamaldeep (2022): Radicalisation and Mental Health. *Nordic Journal of Psychiatry*, 76(8), 634. Online: <https://doi.org/10.1080/08039488.2018.1525640>
- CAINKAR, Louise A. (2009): *Homeland Insecurity: The Arab American and Muslim American Experience After 9/11*. New York: Russell Sage Foundation.
- CHARLSON, Fiona et al. (2019): New WHO Prevalence Estimates of Mental Disorders in Conflict Settings: A Systematic Review and Meta-analysis. *The Lancet*, 394(10194), 240–248. Online: [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(19\)30934-1](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(19)30934-1)
- CHRISAFIS, Angélique (2015): ‚It looked like a battlefield’: the full story of what happened in the Bataclan. *The Guardian*, 2015. november 20. Online: www.theguardian.com/world/2015/nov/20/bataclan-witnesses-recount-horror-paris-attacks
- LEDWITH, Mario – ROBINSON, Martin – GILLMAN, Ollie (2015): The baby-faced suicide bomber: Pictured celebrating the end of his GCSEs, the Yorkshire schoolboy who went to Iraq to blow himself up in the name of ISIS. *Daily Mail Online*, 2015. június 14. Online: www.dailymail.co.uk/news/article-3123580/Yorkshire-teenager-Britain-s-youngest-suicide-bomber-ISIS-Iraq.html
- Radical Online Education* (2017). Online: www.salto-youth.net/downloads/toolbox_tool_download-file-2030/ROE_module_2.pdf
- EU Terrorism Situation and Trend Report (TE-SAT) [é. n.]. *Europol*. Online: <https://doi.org/10.2813/302117>
- FARKAS Johanna (2016): A magányos merénylők radikalizálódása. *Acta Humana*, 4(5), 17–31.
- FARKAS Johanna (2022): A vallási szélsőségek és radikalizáció pszichológiai mechanizmusai. In M. SZABÓ Miklós (szerk.): *A hadtudomány aktuális kérdései napjainkban I*. Budapest: Ludovika, 105–120.

- FARKAS Johanna – SALLAI János (2021): 21st Century Challenges and Solutions in the Light of History. *Security Horizons*, 2(4), 273–279.
- FISKE, Susan T. (2018): *Social Beings: Core Motives in Socialpsychology*. New Jersey: Wiley.
- GILL, Paul et al. (2021): Systematic Review of Mental Health Problems and Violent Extremism. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 32(1), 51–78. Online: <https://doi.org/10.1080/14789949.2020.1820067>
- HENLEY, Jon (2016): Father Jacques Hamel: ‚A good priest ... who did his job to the very end’. *The Guardian*, 2016. július 26. Online: www.theguardian.com/world/2016/jul/26/father-jacques-hamel-normandy-france-a-good-priest-who-did-his-job-to-the-very-end
- Infographic–Terrorism in the EU: facts and figures [é. n.]. *Consilium*. Online: www.consilium.europa.eu/en/infographics/terrorism-eu-facts-figures/
- KIS-BENEDEK József (2018): A konfliktusok vallási gyökerei a Közel-Keleten. *Hadtudomány*, 28(3–4), 89–100. Online: <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2018.28.3-4.89>
- LIPPAI Zsolt – THIEME-ESŐ Milán (2020): A szállodák elleni terrortámadások elkövetésének módszerei. *Szakmai Szemle*, 18(2), 75–76.
- LIPPAI Zsolt – CSABA Zágon (2021): The Borderline between Private and Public Security. *AARMS*, 20(3), 10–11. Online: <https://doi.org/10.32565/aarms.2021.3.1>
- MALIK, Shiv – SIDDIQUE, Haroon (2015): ‚Britain’s youngest suicide bomber’ mourned by West Yorkshire family. *The Guardian*, 2015. június 15. Online: www.theguardian.com/world/2015/jun/14/west-yorkshire-teenager-talha-asmal-britain-youngest-suicide-bomber
- MÁTYÁS Szabolcs – SALLAI János (2021): Challenges and Solutions in the 21st Century Law Enforcement. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Iurisprudentia*, 66(4), 92–109. Online: [https://doi.org/10.24193/SUBBIur.66\(2021\).4.5](https://doi.org/10.24193/SUBBIur.66(2021).4.5)
- MÁTYÁS Szabolcs (2021): A verziók szerepe a Teréz körúti robbantás nyomozása során. *Erdélyi Jogélet*, 3(2), 93–101. Online: <https://doi.org/10.47745/ERJOG.2021.03.08>
- MOGHADDAM, Fathali M. (2005): The Staircase to Terrorism: A Psychological Exploration. *American Psychologist*, 60(2), 161–169. Online: <https://doi.org/10.1037/0003-066X.60.2.161>
- MURO, Diego (2016): What does Radicalisation Look Like? Four Visualisations of Socialisation into Violent Extremism. *CIDOB*, 163(12), 1–5. Online: www.cidob.org/en/publications/publication_series/notes_internacionals/n1_163/what_does_radicalisation_look_like_four_visualisations_of_socialisation_into_violent_extremism
- NUSSBAUM, Abraham M. (2013): *A DSM-5 diagnosztikai vizsgálat zsebkönyve*. Budapest: Oriold és Társai.
- VERTON, Iain (2017): *Understanding the Rising Cult of the Suicide Bomber*. London: AOA.
- PUTZ, Catherine (2016): Kepez vs Roy: Arguing About Islam and Radicalization. *The Diplomat*, 2016. július 14. Online: <https://thediplomat.com/2016/07/kepez-vs-roy-arguing-about-islam-and-radicalization/>
- RÉMAI Dániel (2020): A társadalmi jelzőrendszerek szerepe a radikalizáció korai felismerésében. *Arc és Álarc*, 4(1), 185–218.
- SARMA, Kiran M. – CARTHY, Sarah L. – COX, Katie M. (2022): Mental Disorder, Psychological Problems and Terrorist Behaviour: A Systematic Review and Meta-analysis. *Campbell Systematic Reviews*, 18(3), 1–65. Online: <https://doi.org/10.1002/cl2.1268>
- STANICEK, Branislav – BETANT-RASMUSSEN, Mathilde (2021): *Jihadist Networks in Sub-Saharan Africa. Origins, Patterns and Responses*. [H. n.]: European Parliamentary Research Service. Online: [www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/698048/EPRS_BRI\(2021\)698048_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/698048/EPRS_BRI(2021)698048_EN.pdf)
- TRIMBUR, Margot et al. (2021): Are Radicalization and Terrorism Associated with Psychiatric Disorders? A Systematic Review. *Journal of Psychiatric Research*, 141, 214–222. Online: <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2021.07.002>

ABSTRACT

The Psychological Background of Islamic Radicalisation

Push and Pull Risk Factors

Johanna FARKAS

Law enforcement agencies faced extreme challenges in the last decade, with the global spread of terrorist acts based on extremist islamic ideology. Terrorism is one of the main threats to the internal security of the EU. Psychology can help study the seemingly invisible elements of Islamic radicalisation. Understanding motivational factors are becoming increasingly important for effective prevention, detection and deradicalisation programmes. In this paper, I will take a psychological approach to radicalisation and highlight the role of identification and socialisation. Central to identification is the emotional attachment to the attachment figure and the primary socialisation group members. These flexibly shape an individual's thinking, feelings, behaviour and motives. Extremism is a process whereby a vulnerable young person develops extreme thinking, even against the values of the primary socialisation group, which can lead to violence. Drawing on case studies, I outline the psychological and law enforcement intervention points for radicalisation and highlight the role of mental health problems of radical offenders. Psychological interventions can help not only the treatment of persons with mental disorders, but also significantly reduce the future incidence of violent acts. In this way, psychological intervention can also have a crime-prevention function, and cooperation between health services and law enforcement agencies can be a priority.

Keywords: mental disorder, psychology, vulnerability, terrorism, religious extremism